

Zohreh Abedi, „Alle Wesen bestehen aus Licht“: Engel in der persischen Philosophie und bei Suhrawardi,

Baden Baden: Tectum 2018,
208 s.

ISBN 978-3-8288-4104-8.

Publikácia autorky Zohreh Abediovej zameraná na tému anjela v perzskej filozofii vyšla v roku 2018 ako dvadsiaty tretí zväzok série Religionen aktuell, ktorú zozbieral a o predslav doplnil profesor Bertram Schmitz z Teologickej fakulty Univerzity Friedricha Schillera v Jene. Kniha predstavuje pokus o sprehľadnenie vývoja angelológie v islamskej stredovekej filozofii so zreteľom na al-Suhrawardiho (1154-1191), bývalého nasledovníka avicennovského peripatetizmu. Al-Suhrawardi nezotrval pri Avicennových textoch, ale podrobil preklady západnej filozofickej tradície vlastnému kritickému štúdiu, čo malo spolu s jeho mystickým zážitkom za následok založenie iluminacionizmu. Suhrawardiho filozofia iluminácie sa na Západe stala predmetom štúdia až v 20. storočí, pričom od tohto času výskum pokročil predovšetkým v oblasti dejín filozofie, epistemológie či ontológie. Suhrawardiho angelológiu spracovala až autorka recenzovanej knihy. Z tohto dôvodu v nej absentuje využitie sekundárnej literatúry s podobným zameraním, čo však vynahrádza vyšší podiel vlastnej interpretácie pramenných textov. Deficit literárnych zdrojov na danú tému vytvoril ideálne podmienky pre autorku motivovanú doplniť štúdiom islamskej stredovekej filozofie o ďalšiu, zatiaľ nepreskúmanú, oblasť.

Kniha je zostavená zo šiestich chronologicky usporiadaných kapitol zavŕšených zhrnutím. Po predstavení najstarších známych angelológií pristupuje ku svojmu kľúčovému predmetu – Suhrawardiho iluminacionistickej angelológii. V jednotlivých kapitolách prevláda analogická štruktúra, tzn. ako prvú sú prezentované špecifiká jednot-

livých náboženských a filozofických učení, následne skúmanie postúpi k prezentácii a interpretácii ich angelologických aspektov. Text naberá na plynulosť vďaka centrálnemu pojmu svetla, ktorý je zakomponovaný aj do názvu knihy a ktorý sa svojím spôsobom vyskytoval vo všetkých spomínaných angelologických teóriách.

Jadro knihy postupne tvorí výklad angelológie najstarších náboženských učení kľúčových pre kontext islamskej stredovekej filozofie. Zdrojom čerpania sa preto stali zoroastrijské texty, Starý a Nový zákon a Korán. Ako prvý dostáva priestor najstarší duálny zoroastrijský obraz o anjeloch ako o dobrom a zlom duchovi, následne sa kniha obracia na židovskú, kresťanskú a islamskú predstavu anjela ako božského sprostredkovateľa, z čoho vyplýva kľúčové postavenie anjela pri hľadaní pravdy. Rámec islamskej angelológie rozvíja autorka analýzou učení perzských filozofov: al-Fárábího, Avicennu a al-Gazáliho. „Druhý učiteľ“ islamskej filozofie, al-Fárábí, prispel do islamskej angelológie harmonizáciou náboženských a filozofických právd. Avicennov racionálny prístup pripisuje anjelovi – v jeho filozofii kvôli náboženskej zaťaženosti nahradenému opisne, prostredníctvom slovného spojenia „netelesnej substancie“ – pomocnú funkciu pri prekonávaní materiálnej bariéry človeka zamedzujúcej jeho prístupu k pravde. Refazec predchádzajúcich angelologických teórií je zavŕšený al-Gazáliho chápaním anjela ako čiastkového cieľa na ceste k pravde, respektíve Bohu. Za spoločnú črtu angelológií uvedených troch autorov sa v knihe považuje využitie anjelov v momente, keď už rozum na ceste k pravde vyčerpal svoj potenciál.

Hlavný predmet knihy, Suhrawardiho iluminacionistická angelológia, tvorí nosnú časť jadra knihy. Materiál čerpaia autorka predovšetkým zo Suhrawardiho vrcholného diela *Filozofie iluminácie*, ktoré považuje za jediný priamy zdroj jeho učenia o anjeloch. Okrem tohto diela si však naplnenie účelu knihy vyžadovalo aj využitie Suhrawardiho nasledovných mystických alegórií a úvah: *Spev Gabrielovho krídla (Awaz-i Par-i Jebra'il)*, *Západný exil (Al-gurbat Al-garbiya)*, *Červený intelekt (Aql-i Surkh)* či *Jazyk mravcov (Lughat-i Muran)*. Literárne prostriedky typické pre žáner týchto textov

sa premietli v symbolizme, aký Suhrawardi používa vo svojej angelologickej náuke. Z tohto dôvodu je v knihe akcentované porozumenie Suhrawardiho angelológii v symbolickom kontexte jeho alegorických prác. Symbolické vyjadrenie výsledkov cesty za pravdu bolo vlastné už predošlým náboženským či filozofickým učeniam a okrem zoroastrizmu kniha vyzdvihuje Platóna, Herma a Plotína. V Suhrawardiho iluminacionizme sa ako zásadná zmena oproti jeho predchodcom prezentuje identifikácia všetkého bytia so svetlom, čo má prirodzene dopad na Suhrawardiho predstavu o anjeloch. V kontexte iluminacionistickej filozofie sa anjel vyskytuje pod označením „netelesné svetlo“, pričom takto vystupuje aj v Suhrawardiho emanačnej teórii určujúcej hierarchiu, ktorej netelesné svetlá podliehajú. Okrem identifikácie anjelov v Suhrawardiho filozofii iluminácie, poskytuje kniha taktiež orientáciu v ich funkciách. Za najvýznamnejšiu z nich je považovaná funkcia anjela ako cieľa ľudského snaženia priblížiť sa Bohu. Z nej totiž vyplýva záver, že vďaka porozumeniu všetkým jestvujúcnam ako svetlám dostáva človek reálnu šancu stať sa zástupcom Boha na zemi.

Po ústrednej kapitole autorka sumarizuje tie angelologické aspekty islamskej filozofie, ktoré sa stali inšpiráciou pre Tomáša Akvinského. Pri komparácii Akvinského scholastickej a Suhrawardiho iluminacionistickej angelológie sa ako jeden z hlavných rozdielov v skúmaní anjelov ukazuje diametrálne odlišná metodológia. Zatiaľ čo Tomáš Akvinský k nej pristupuje racionálne, Suhrawardi volí mystický prístup. Akvinského angelológiu sa zavrhuje chronologický sled teórií, ktoré predchádzali, resp. v tomto prípade nadväzovali na Suhrawardiho iluminacionistický pohľad na problematiku anjela. Spôsob, akým je kniha spracovaná, dodržiava cieľ stanovený v úvode, t. j. venovať centrálnu časť knihy práve Suhrawardimu.

Záverečné strany knihy sú venované v prvom rade zhrnutiu výsledkov skúmania témy, v druhom rade obsahujú zoznam bibliografických odkazov rozdelený podľa typov jednotlivých zdrojov. Okrem zoznamu literatúry sa na týchto stranách nachádza aj zoznam príloh s krátkou poznámkou k pre-

kladu originálnych citátov. Za nedostatok považujem chýbajúci vedný či menný register, prípadne slovník cudzojazyčných pojmov. Prednosti knihy ale prevyšujú jej slabé stránky. Pozitívne hodnotím odhodlanie autorky vzoprieť sa nevhode vyplývajúcej z absencie diel s totožnou tematikou, na ktorú upozorňuje v úvode a ktorá bráni porovnaniu recenzovanej knihy s inou prácou. Napriek tomu sa však autorka pokúsila spracovať nepreskúmanú oblasť islamského filozofa, ktorý stále ostáva v západnom svete málo známy. V knihe si preto pohotovo vypomohla zasadením problému do kontextu populárnejších autorov a teórií, čo sa v konečnom dôsledku zdá byť esenciálnou súčasťou pochopenia Suhrawardiho prístupu k anjelom. Z uvedených dôvodov nemožno pochybovať o prínose knihy nielen v oblasti skúmania Suhrawardiho filozofie, ale aj islamskej filozofie a náboženstva.

IVANA ČOMOROVÁ

Zdeněk Vojtíšek, Nová náboženství a násilí,

Praha: Karolinum 2017, 285 s.

ISBN 978-80-246-2861-5.

Fenomén tzv. nových náboženských hnutí poutal od svojho vzniku v 60. letech 20. století veľkou pozornosť široké i odborné verejnosti. Zpravidla se dostával do centra zájmu v souvislosti s kontroverzemi, které s ním byly spojovány a které měly jednoho společného jmenovatele, jehož nejlépe vystihuje označování příslušných náboženských skupin jako nebezpečných a manipulativních sekt (v anglosaském kontextu jako kultů). Toto polemické a ideologicky podmíněné „onálepkování“ bylo a stále je vděčným námětem celé řady mediálních prezentací, které vykreslují daná hnutí jako skupiny ohrožující svobodu jedince, jeho psychický stav, ale také jako skupiny, které mnohdy podporují a iniciují násilí na jedincích či celých skupinách. V této souvislosti jsou pak jako exemplární používány známé kauzy náboženských sku-